

Totes les vides del 63

Vicenç Pagès Jordà
La felicitat no és completa
Ed. 62, Barcelona, 2003
220 pàgs.

Aquesta segona novel·la normal de Vicenç Pagès, Premi Sant Joan 2003, no és tan normal com sembla en un principi, però sí que és més normal que l'anterior (en paraules de l'autor: vegeu l'entrevista a l'Avui del 20 de novembre del 2003). Se suposa, per tant, que és menys experimental que El món d'Horaci (1995), i evidentment més llarga que la novel·la breu Carta a la reina d'Anglaterra (1997). Això sí, i també en paraules de l'autor, és sense dubte la més autobiogràfica, però no és l'únic text amb aquest tret.

A La felicitat no és completa ens trobem la biografia completa però fragmentada d'Àngel Mauri en set capítols-peces de patchwork vital, escrita en tres llengües i diversos dialectes, que alterna entre narradors en primera i tercera persona sense variar-ne la focalització, que intercala la lletra de la música de fons entre els diàlegs, i també els diàlegs de segon terme amb els de primer terme, que translitera qualsevol marca registrada en el discurs amb escriptura fonètica i que demostra un domini més que notable de tota la terminologia usada a les sales de billars i recreatius, la música contemporània i la filosofia política d'adscripció marxista.

Els set fragments són ben sorprenents, ja que es limiten a cinematografiar fidelment escenes ocorregudes, en alguns casos, en poques hores: al capítol tercer, per exemple, desenvolupat íntegrament entre fílipers, billars i màquines de marciàns, ens adonem que en quaranta pàgines no ha ocorregut pràcticament res. El capítol quart, d'altra banda, és una autèntica dissertació politicofilosòfica vestida de diàleg en seixanta-dues pàgines en què els fets no passen de ser anecdòtics. Els personatges, però, hi queden plenament perfilats, ja que tot l'esforç narratiu es concentra en ells, i en molt poques ocasions en l'entorn. És curiós com, a pesar de ser set fragments aïllats d'una vida (ordenats cronològica-

ment, i uns més reeixits que altres), dotats d'una escassa capacitat dinàmica en conjunt, aconsegueixen retratar cadascun dels ambients i etapes amb claredat, i amb una perspectiva tan detallista que se'ns fa familiar.

La qualitat expressiva ja és una altra cosa. El poder comunicatiu de Pagès ens atrapa amb diversos mecanismes que, d'una manera o d'una altra, ens fan gaudir de la lectura a còpia de recursos treballats i impactants: el sarcasme i l'humor («Les senyores Prats eren com a mínim dues: una de "vella" [...], i l'altra [...] més borrosa i silent, potser encara més "vella"», p. 8), la intercalació sonora, en plena narració, de la lletra d'una cançó que sona en segon pla (n'hi ha pertot), la barreja d'intervencions dels personatges principals amb altres d'altres personatges que es troben al fons de l'escenari (molt en especial al quart capítol), la ràpida adaptació integrada de marques comercials populars («sugus, palotes, conguitos», p. 7, «—Sólo tengo vollandam —va fer, a tall d'excusa», p. 118), la contundent i fins i tot poètica adjectivació («la bellesa aèria del futur en primera persona», p. 85, «estructures cúbiques d'un gris tòxic, insípid i fabril», p. 77) i una combinació d'aproximadament un 92% de text en català (el narrador i la majoria de personatges), un 6% en castellà (en les intervencions de molts personatges) i un 2% en anglès (en la transcripció de les lletres de cançons) que finalment es fonen en el relat i se'ns mostren tan transparents com un text monolingüe — i demane disculpes per la gosadia d'establir percentatges: pura funcionalitat. Al cap i a la fi, el realisme behaviorista és el realisme behaviorista... Finalment, els monòlegs interiors, atrotinats i confusos, del capítol sisè, acaben d'arrodonir un repertori tècnic que hem d'agrair per força.

La contraportada d'aquest llibre, de tapes dures i preu de regal de Nadal, afirma que els set retalls de vida narren «la formació del protagonista», però això no és ben bé així, atès que l'últim no es correspon amb la formació d'Àngel Mauri —i no en donarem més detalls. A pesar d'això, ens trobem amb una obra que, tot i limitar-se en general a descriure les accions i les intervencions, suposa un períple interessant, perquè els moments escollits veritablement ho són: una autobiografia transformada en biografia aplicable a tota una generació.

Joan Manuel Matoses

Qui estima qui

Julià de Jòdar
L'home que va estimar Natàlia Vidal
Edicions 62, Barcelona, 2003
256 pàgs.

«L'amor és col·lisió. I el desamor és passar de llarg. No coneixem l'ALTRE: només experimentem la nostra RELACIÓ amb l'ALTRE.» L'home que va estimar Natàlia Vidal és la crònica amarga d'aquesta col·lisió frontal de les persones amb els sentiments, i de les persones amb el moment que els toca de viure.

Segurament haureu sentit Julià de Jòdar queixar-se del fet que les institucions oficials de la cultura no donen prou suport als autors agosarats com ell. Potser té raó de plànyer-se'n, però no és pas ell qui s'ha vist tallades les ales per aquest fet: la prova d'això és L'home..., la novel·la que qualsevol autor madur voldria escriure, on la memòria d'uns esdeveniments, l'abans i després de l'acabament del franquisme, es converteix en la primera matèria per farcir els decorats d'una història que vol contar. La novel·la ens conta les estranyes relacions entre Natàlia Vidal, una directora teatral de prestigi, el seu home i actor, Alejandro Higuera, i l'inspirador de tots dos i gran home de teatre, Titus Pelagay. Se n'ha parlat a bastament, de les diferents veus que empra el narrador a l'hora de contar els fets, que van des dels pensaments d'algué que fa temps que va morir fins a cartes d'amor. El més reeixit de tots és el capítol final, amb aquelles ressonàncies rodoredianes —per fi, en un home— de La mort i la primavera. És allà, a l'últim capítol, on l'autor s'esplaia en aquest lirisme pregon que a tots ens agradaria d'atènyer quan comencem un paràgraf o un conte. Una prosa no embrutida pel detall de la cosa quotidiana, un verb que conta només allò, les profunditats infraverbals de l'esperit, i que supera amb escriu tots aquells trossos de la novel·la en què els diferents personatges que prenen la paraula perboquen literalment porcions de la història cultural i social dels catalans. Aquell reguitzell de dades ens embafa, tant com ens

Master and Servant

sedueix la història de fons, la de la col·lisió entre els amants, contada al llarg d'una vida.

L'agosament de la novel·la consisteix, també, a fer treballar el lector, en aquest món de l'«aprença anglès sense esforç», perquè òmpliga els buits i relacione uns fets amb uns altres, segons qui els conta, i perquè valore, també, quins motius obscurs o transparents té aquell personatge quan esgrimeix una determinada visió dels fets, segons si encara els pot canviar o si ja en parla des de l'altra riba.

Alguns crítics han volgut aplicar a la història la prova de la versemblança del llenguatge —la versemblança en l'art, una preocupació molt típica dels seguidors de Víctor Ripoll—, i el ben cert és que, malgrat que estiga embolcallada d'aquests vestits que marcadament pertanyen a una època de la nostra història recent, el fil conductor més rellevant de la novel·la és el que fa referència a la citació amb què encapçalem aquest escrit: segons l'autor ideal, l'amor com a col·lisió, com a solitud compartida, o com a simple enaltiment de l'ego de cadascú. És a dir, que tot el llenguatge emprat, tot aquest recarregament de recursos retòrics —com pertoca a la gent de teatre, que viu immersa, la major part del temps, en la grandiloqüència dels textos morts—, l'ha posat l'autor al servei d'una sola causa de lirisme encès, de perplexitat absoluta i, fins a un cert punt, d'impotència. És una novel·la que costa de llegir perquè, a tot arreu on no hi ha l'anècdota concreta d'uns fets històrics o socials, hi ha l'assaig desbocat sobre l'existència, sobre com l'han afrontada els que la miren des de la llunyania universal de la mort, o com la vivien concretament, a través de les cartes, quan hi estaven immersos. I precisament per això, perquè ens exigeix aquest esforç, és un text lloable d'un autor sense capteniments, sense necessitats vitals que l'empenyen a fingir, i amb l'autoritat moral per arribar, des de la dada concreta, fins al despullament absolut del llenguatge, en una lluita que guanya, al meu parer, aquesta llengua literària gràcies a la qual som, malgrat els minsos onze milions, una cultura equiparable a totes les cultures excelses en què ens emmirallen, sí, encara, com ho fan els personatges de L'home que va estimar Natàlia Vidal.

Maite Insa

Isabel Clara Simó
Júlia
Bromera, Alzira, 2003
304 pàgs.

Esvaïda —o adotzenada, com vostès vulguen— l'època daurada del marxisme, la vella consigna de la lluita de classes amb què hom mirava de copsar el sentit de la història ens sembla ara una recialla il·lusòria, demodé, un miratge en la història d'Occident. I tanmateix, aquesta lluita encara hi és, per més coartades evasives que ens inventem. Val a dir que ara la lluita ja no és, en gran manera, col·lectiva. Des d'un punt de vista general, hem deixat de tenir consciència de classe, però encara maldem per pujar com més va més alt en l'escalafó social.

Hi ha moltes maneres d'ascendir socialment. Gairebé totes, però, responen al mateix patró: a una enganyifa o, millor dit, a l'autoengany. La irreverència dels personatges del senyor Escalante, posem per cas, trobaven en l'adopció de la llengua forània —i naturalment en l'abandó de l'idioma propi— la dreuera més ràpida per pujar de «categoria» —no s'adonaven, però, com de coents resultaven als ulls de la classe que presumptament els adoptava. I una altra manera, diguem-ne directa, d'ascendir socialment consisteix a allargar més el braç que la màniga, és a dir, a inflar la despesa per sobre del pressupost.

Júlia, el personatge central de la novel·la homònima d'Isabel Clara Simó, canvia de classe social gràcies a un casament pactat, una altra fórmula habitual al llarg de la història. En un principi ho farà a contracor, però aviat descobreix que aquest és l'únic camí que té per eixir de la misèria i acaba acceptant l'acord subscrit per la seua progenitora. A partir d'aquest moment, el periple vital de Júlia té lloc en un àmbit declaradament hostil. L'arribada de Júlia provoca un sotrac profund dels fonaments, de la jerarquia i de les relacions de poder a casa dels Romeu. Júlia serà considerada una intrusa, pitjor encara, una escòria i una maledic-

ció insubornables, i així li ho fan saber de bon començament els fills i la Dolors Santonja, mare de la difunta primera esposa de Josep Romeu. Els entrebancs, les malifetes i els buits que li faran tots plegats, davant la indolència del marit, no seran prou per desbancar Júlia del poder. La Júlia se sap més forta perquè té la consciència de classe ben present. És aquesta la força, la de la consciència de classe —a pesar que aquesta s'expressa en negatiu, a través del record dels seus orígens—, la que li permet de resistir en un context històric i en una conjuntura que altrament no hauria pogut aguantar: «Però tinc sang obrera. I per tant sóc més forta que les senyores de nissaga. Jo puc fumar. I mai de la vida he tingut un desmai ni he arreglat res amb llagrimetes. Sóc de fusta de picar, jo».

El context en què es desenvolupa aquesta història és el de l'Alcoi del final del segle XIX; l'Alcoi incipient de la industrialització, de la bonança del tèxtil, el de la Revolució del Petrolí. Joan Fuster va tenir la pensada que Alcoi necessitava una novel·la que tractés el tema: la revolució i totes les formes de reivindicació de la lluita obrera. Una lluita que en aquell moment era efervescent i que fou protagonitzada per sindicats, partits polítics i moviments ideològics de tota mena: anarquistes, comunistes, socialistes... Era el moment en què les classes subalternes prenien consciència. Isabel Clara Simó advertí la demanda de l'intel·lectual de Sueca, i la féu seua. Júlia és la millor resposta a la demanda que Fuster podria haver imaginat mai. El rerefons històric en què s'emmarca aquesta novel·la primerenca de l'escriptora alcoiana queda, però, cal dir-ho tot, en un segon terme, perquè la trama té un pes més gran que el context històric. Però tant hi fa. Guanya la trama, doncs, el joc narratiu i la peripècia lingüística i literària. I el resultat n'és òptim. L'esforç va donar una novel·la esplèndida. De vegades, una opera prima justifica tota una carrera literària. Amb Júlia descobríem el luxe d'una gran escriptora que, per sort, va transcendir el seu primer llibre i a hores d'ara ja ens ha llegat una vasta i valuosa obra literària. Aquesta revisió que ha fet l'autora per a commemorar els vint anys de l'aparició de Júlia acabarà fent-ne un clàssic de la literatura catalana contemporània.

Juli Capilla